

BOUWSTEEN voor de Zeeuwse Omgevingsvisie 2021

Hoofdonderwerp: **Milieu en geluid**

Opstellers: Experts van Provincie Zeeland

Meedenkers: Experts van GGD, North Sea Port, RUD, Gemeente Terneuzen, Gemeente Noord-Beveland en een ervaringsdeskundige

(NB Vanwege openbare publicatie zijn hier alleen de namen van de organisaties genoemd, niet de namen van de experts)

Actuele situatie

De basis voor het milieubeleid (waaronder ook geluid) is het omgevingsplan 2018, het milieuprogramma 2018 en het VTH+ programma.

In deze bouwsteen wordt ingegaan op de milieuthema's bodem (verontreiniging en –sanering), water (indirecte lozingen), lucht, geur, geluid, externe veiligheid, afval/grondstoffen, stortplaatsen, luchtvaart en licht en duisternis.

Bodem (verontreiniging en –sanering)

Met inwerkingtreding van de Omgevingswet worden de gemeenten het bevoegd gezag in het kader van bodemverontreiniging en -sanering. Op basis van een overgangsregeling zal de provincie voor bepaalde lopende saneringszaken verantwoordelijk blijven.

De provincie streeft er naar om alle locaties met onaanvaardbare verspreidings- of ecologische risico's uiterlijk in 2020 te saneren of beheersbaar te maken. Voor wat betreft de locaties met humane risico's heeft de provincie in 2015 gerealiseerd dat deze zijn gesaneerd of beheersbaar zijn gemaakt. Sinds eind 2016 stonden op de lijst met onaanvaardbare risico's „de spoedlocatie" lijst, nog 10 locaties. Eind 2018 waren dat er nog acht.

Overige gevallen van ernstige bodemverontreiniging, waarbij geen sprake is van onaanvaardbare risico's, worden aangepakt door eigenaren of initiatiefnemers.

Een nieuwe zorg is de diffuse verspreiding van o.a. zeer zorgwekkende stoffen (ZZS) in de bodem (maar ook in de lucht, het water en in afval) zoals PFAS, PFOS en GenX die in de voedselketen terecht kunnen komen. Voor de aanpak van de diffuse verspreiding van zeer zorgwekkende stoffen in de bodem is er een tijdelijk handelingskader. Definitieve normstelling zal nog plaatsvinden.

Voor het gebruik van de bodem en de ondergrond wordt verwezen naar de bouwsteen Bodem.

Water (indirecte lozingen)

In geen van de wateren in Zeeland waarvoor doelen zijn vastgesteld in het kader van de Kaderrichtlijn water (KRW) wordt volledig voldaan aan de doelen voor de chemische en ecologische kwaliteit. De chemische waterkwaliteit is wel verbeterd, maar er zijn nog enkele stoffen met verhoogde waarden (stikstof, kwik, insecticiden).

De kwaliteit van het oppervlaktewater wordt onder meer bepaald door directe lozingen van particulieren en bedrijven, riool overstorten en van de rioolwaterzuiveringen (RWZI).

De provincie is bevoegd gezag voor industriële afvalwaterlozingen en kan daarom alleen indirect invloed uitoefenen op de lozingen van de rioolwaterzuivering. Door het opnemen van voorschriften in de vergunning kan ervoor gezorgd worden dat het te zuiveren water een zodanige samenstelling heeft, dat er geen verstoring in de zuivering kan plaatsvinden, of stoffen aanwezig zijn die niet gezuiverd kunnen worden. Voor lozingen op oppervlaktewater is Rijkswaterstaat, of de waterkwaliteitsbeheerder (waterschap Scheldestromen), het bevoegd gezag.

Uitgangspunt van de op te leggen voorschriften is dat de lozing, qua omvang en verontreinigingsgraad, minimaal is. Daarvoor dienen de 'best bestaande technieken' door de bedrijven te worden toegepast. Wat de best bestaande techniek is, is veelal in Europees verband vastgelegd in BREF's (BAT (best available techniques) reference documents). Wat best bestaande technieken zijn, en hoe die in voorschriften worden vastgelegd, is een doorlopend verbeterproces. Door dat proces zullen in de loop der jaren de afvalwaterlozingen in omvang afnemen en minder schadelijke stoffen bevatten. De provincie zal door middel van het stellen van voorschriften, en het toezicht op het uitvoeren ervan, borgen dat het milieu maximaal wordt beschermd.

Een probleem is dat van veel stoffen de samenstelling en/of de stoffeigenschappen niet of onvoldoende bekend zijn. Hierdoor kan geen inschatting gemaakt worden van de milieueffecten en de invloed van deze stoffen op de rioolwaterzuivering. Voorbeelden hiervan zijn medicijnen en zogenaamde opkomende stoffen. Medicijnresten komen steeds meer in het geloosde water uit zuiveringen voor. Om hier meer inzicht in te krijgen, worden op nationaal niveau initiatieven ontwikkeld. Het betreft bijvoorbeeld het opstellen van een strategie voor opkomende stoffen (ZZS). Op landelijk niveau wordt beleid opgesteld waaraan de waterkwaliteitsbeheerders, gemeenten en provincies volgend zullen zijn.

Voor het thema water wordt verder verwezen naar de bouwsteen Water.

Lucht

De concentratie van vervuilende stoffen in de Nederlandse lucht nam de afgelopen decennia af, omdat veel bedrijven en ook wegverkeer schoner zijn geworden. Hoewel de luchtkwaliteit in Nederland de afgelopen decennia sterk is verbeterd, zijn er desondanks negatieve gevolgen voor de volksgezondheid en de natuur. De gezondheidsimpact van luchtverontreiniging groot is, ongeveer 3,5% van de totale ziektelast in Nederland is te wijten aan slechte lucht. Daarmee is luchtverontreiniging de grootste ziektelast, die niet persoonsgebonden is (in tegenstelling tot bijvoorbeeld hoge bloeddruk, roken of weinig bewegen die wel persoonsgebonden zijn). Gemiddeld leven Nederlanders door luchtverontreiniging 8-14 maanden korter en jaarlijks overlijden 11.000 mensen (vroegtijdig) als gevolg van blootstelling aan luchtverontreiniging (Bron: RIVM en IBO Luchtkwaliteit).

De voornaamste bronnen van luchtverontreiniging in Zeeland zijn het wegverkeer, industrie, landbouw en scheepvaart. Daarnaast is een stijging te zien van de luchtverontreiniging door huishoudens als gevolg van hout- en pelletkachels. De Provincie en gemeentes hebben maar voor een klein deel invloed op deze verontreiniging. Wel zal vanaf 1 januari 2020 de subsidie op pelletkachels afgeschaft worden en is per 1 november 2019 het stookalert in werking getreden. Deze twee maatregelen zijn door het ministerie ingevoerd om de bijdrage van huishoudelijke houtverbranding te verminderen en burgers te informeren en sensibiliseren.

In Zeeland zijn twee achtergrondconcentratie meetpunten van het RIVM, die onderdeel zijn van het Landelijk Meetnet Luchtkwaliteit. Op deze twee achtergrondmeetpunten in Philippine (PP) en Zierikzee (ZZ) worden metingen naar zwaveldioxide (PP), stikstofoxiden (PP & ZZ), fijnstof (PP) en ozon (PP & ZZ) uitgevoerd. De meetgegevens worden opgenomen in het dossier Luchtkwaliteit op de website Compendium voor de Leefomgeving (www.clo.nl).

De luchtkwaliteit in het landelijk gebied is wat betreft stikstofoxiden en fijnstof redelijk goed. De jaargemiddelde concentraties voor NOx in Zeeland liggen (gegevens 2018 GCN) onder de WHO-advieswaarden en de EU-grenswaarde (beiden 40 µg/m³) voor goede luchtkwaliteit. Voor fijn stof (PM₁₀) liggen de jaargemiddelde concentraties zelfs onder de WHO-advieswaarde (20 µg/m³) en daarmee ver onder de EU-grenswaarde (40 µg/m³). In het stedelijk gebied en in de haven- en industriegebieden liggen de jaargemiddelde concentraties voor zowel stikstofoxiden als fijnstof tussen de WHO-advieswaarden en EU-grenswaarden van beide parameters. Ook voor wat betreft PM_{2,5} (fijn stof met een diameter kleiner dan 2,5 micrometer) is de luchtkwaliteit in Zeeland redelijk goed en blijven de jaargemiddelde concentraties ver onder de EU grenswaarde van 25 µg/m³.

Op het meetpunt Philippine is in de eerste acht maanden van 2019 op 6 dagen de daggemiddelde norm (50 µg/m³) van fijn stof overschreden. Wettelijk gezien mag deze norm 35x per jaar worden overschreden. In vergelijking met andere meetpunten in Nederland is dit aantal overschrijdingen aan de hoge kant.

Tijdens warme zomerse perioden treedt ozon- en smogvorming op wat de luchtkwaliteit en gezondheid negatief beïnvloedt. Het RIVM monitort op ozon – en smogvorming. Door klimaatverandering en de toename van het aantal tropische dagen met veel zon, neemt het risico op ozon en smogvorming toe. In

2019 is in de eerste acht maanden van het jaar de streefwaarde voor ozon (max. 120 µg/m³ als 8-uursgemiddelde waarde) op het meetpunt Philippine 12x overschreden en in Zierikzee al 17 dagen. Wanneer uurgemiddelde ozonconcentraties hoger zijn dan 180 µg/m³, is de luchtkwaliteit 'slecht'. Als deze waarde overschreden dreigt te worden, kunnen gevoelige mensen (ouderen, jonge kinderen, long- en astmapatiënten) klachten krijgen en gaat een waarschuwing vanuit het RIVM. Provincie Zeeland is voornemens om het draaiboek smog te actualiseren.

De Rijksoverheid werkt aan een permanente verbetering van de luchtkwaliteit in Nederland. Om de luchtkwaliteit substantieel te verbeteren gaat het Rijk samenwerken met gemeenten en provincies. Dit krijgt vorm in het Schone Lucht Akkoord. Het doel van het Schone Lucht Akkoord (SLA) is om in alle relevante sectoren een dalende trend in te zetten van emissies naar de lucht, met als doel om 50% gezondheidswinst in 2030 ten opzichte van 2016 te behalen, voor de gezondheidseffecten afkomstig van Nederlandse bronnen.

In het SLA zullen de maatregelen worden opgenomen worden, die nodig zijn om de luchtkwaliteit te verbeteren. Begin 2020 staat de ondertekening van het SLA gepland. Op dit moment is nog geen bestuurlijke beslissing genomen over het wel of niet ondertekenen van het SLA en de eventuele maatregelen die onderdeel uitmaken van het akkoord door de Provincie Zeeland.

Daarnaast laat de Provincie Zeeland op dit moment een onderzoek uitvoeren (actie uit het Milieuprogramma 2018-2022) naar de mogelijkheden, nut en noodzaak van een mogelijk luchtmeetnetwerk in Zeeland. De uitkomsten van dit onderzoek worden eind 2019/begin 2020 verwacht.

Bedrijven/industrie/wegtransport

De industrie emitteert verschillende stoffen die een additief of synergistisch effect kunnen hebben. Gezondheidsonderzoek kan inzichtelijk maken of luchtverontreiniging onder de normen gezondheidseffecten kan veroorzaken.

Via vergunningverlening wordt een evenredige bijdrage geleverd aan het halen van de nationale emissiedoelstellingen, de NEC plafonds 2020 en 2030 (met een ijkmoment in 2025). Dit betreft de uitstoot van zwaveldioxide (SO₂), stikstofoxiden (NO_x), ammoniak (NH₃), vluchtige organische stoffen (VOS) en fijn stof (PM_{2,5}). Jaarlijks worden emissiemetingen uitgevoerd bij de Zeeuwse industrie als controle op de door de Provincie Zeeland vergunde uitstootwaarden.

Voor bestaande emissies door bedrijven van stoffen die zeer gevaarlijk zijn voor de mens, dier en plant (prioritaire stoffen) wordt ingezet op het zo snel mogelijk bereiken van het verwaarloosbaar risiconiveau. De provincie volgt de lijn uit het rijksbeleid voor Zeer Zorgwekkende Stoffen (ZZS); dat is de beleidsopvolger van het beleid voor prioritaire stoffen. Het Activiteitenbesluit verplicht bedrijven hun emissies van ZZS naar de lucht zo veel mogelijk te minimaliseren. De verplichtingen voor emissies naar de lucht zijn uitgewerkt in de Handleiding ZZS lucht. Voor ZZS wordt in de eerste plaats gestreefd naar het vermijden van emissies en wanneer dit niet haalbaar is, worden deze zo veel mogelijk beperkt (minimalisatieverplichting).

Scheepvaart

Een specifieke bron van luchtverontreiniging is het ontgassen van zee- en binnenvaartschepen die over de Zeeuwse wateren varen. Bij het ontgassen komen verschillende stoffen vrij, zoals vluchtige organische stoffen die slecht zijn voor de luchtkwaliteit. Er is geen sprake van een langdurig verhoogde concentratie van deze stoffen. Wel zijn er tijdens het ontgassen hogere pieken. Om de emissie daarvan terug te dringen heeft de Provincie Zeeland, samen met andere provincies, een verbod op varende ontgassen van deze stoffen opgenomen in de Omgevingsverordening. De verbodsbepaling geldt niet voor vaarwegen die beheerd worden door het Rijk. Het Rijk werkt aan de implementatie van een (inter)nationaal verbod. Dit wordt in fases ingevoerd vanaf 2020.

Naast het ontgassen kan ook het gebruik van stookolie als brandstof door de scheepvaart als bron van luchtverontreiniging genoemd worden. Om de uitstoot van scheepvaart gerelateerde emissies te verminderen is de uitrol van walstroomvoorzieningen een zeer effectieve maatregel.

Geur

Provinciaal beleid is om te komen tot acceptabel niveau van geuroverlast. Voor bedrijven waarvoor de Provincie Zeeland bevoegd gezag is, wordt ten minste een situatie bereikt waarbij sprake is van een aanvaardbaar hinderniveau. Nieuwe situaties met geuroverlast worden zo veel mogelijk voorkomen en bestaande situaties worden zoveel mogelijk beperkt. In de Kanaalzone en het Sloegebied bevinden zich bedrijven met een geurcontour.

Geluid

Provinciaal beleid is om te komen tot een beperking van de geluidoverlast in de provincie.

Provinciebreed is wegverkeer één van de belangrijkste geluidsbronnen in de provincie. Gegevens hierover zijn gerelateerd aan type weg, afhankelijk van de eigenaar ervan (waterschap, gemeente, provincie, Rijkswaterstaat). Het verkeer op de lokale gemeentelijke wegen veroorzaakt ongeveer 80% van de (ernstige) geluidshinder. Voor provinciale wegen blijkt uit de rapportage van het actieplan EU Richtlijn omgevingslawaaï 2018-2023 dat er ruim 1000 geluidgehinderden en meer dan 400 ernstige geluidgehinderden zijn. Het totaal aantal slaapgestoorden (gebaseerd op $L_{night} > 50$ dB) aan provinciale wegen is berekend op ongeveer 150.

Rijkswegen en spoorwegen die in Zeeland liggen, zijn voorzien van geluidproductieplafonds gebaseerd op vastgestelde intensiteiten en mogelijke groei. Hiermee is een zekere begrenzing aan de groei van geluid toegekend aan de rijks infrastructuur. Met de inwerkingtreding van de Omgevingswet zullen ook voor de infrastructuur van de provincie en voor gezoneerde industrieterreinen geluidproductieplafonds worden vastgesteld. Voor gemeentelijke wegen moet de basisgeluidemissie worden bepaald. Ook luchtvaart kan voor geluidhinder zorgen. Voor dit onderwerp wordt verwezen naar het thema luchtvaart.

Voor bedrijven waarvoor de Provincie Zeeland bevoegd gezag is, wordt ten minste een situatie bereikt waarbij sprake is van acceptabele geluiduitstraling binnen de gestelde normstellingen, waarmee een aanvaardbaar hinderniveau wordt bereikt.

Op Industrie- en haventerreinen is het geluid vanwege de diverse bedrijven de belangrijkste geluidbron. Met name activiteiten, die buiten plaatsvinden of buitengeplaatste installaties zijn daarbij relevant. Dit omvat zowel activiteiten van de bedrijven zelf, alsmede op- en overslag aan de diverse kades in de havens en voertuigbewegingen. De havens in de Kanaalzone en het Sloegebied zijn gezoneerde industrieterreinen. Door middel van actief zonebeheer en monitoring wordt zorggedragen dat het geluid niet onbeperkt uit kan breiden, wat niet wil zeggen dat er geen hinder op kan treden van met name kortstondige hoge geluidniveaus of tonaal en laag frequent geluid. Deze gebieden kenmerken zich tevens door een grote hoeveelheid windturbines. De RUD Zeeland registreert geluidsklachten vanwege bedrijven. Bedrijven, waarvoor de provincie bevoegd gezag is op basis van de Wet milieubeheer, worden beoordeeld op basis van de voor hun beschikbare geluidsruimte binnen de (lokale) omgevingswaarden. Nieuwe situaties van geluidsoverlast worden zo veel mogelijk voorkomen en bestaande situaties worden zoveel mogelijk beperkt.

De geluidzones liggen deels over bewoond gebied. Hierbij treden knelpunten op. Deze knelpunten zullen worden aangepakt.

Onder de Omgevingswet gaat de bevoegdheid voor het vaststellen van Geluidproductieplafonds rond industrieterreinen en de doelmatige beheersing van het geluid afkomstig van de industrieterreinen (zonebeheer) naar de gemeentes. De gemeenteraden kunnen wel aan provinciale staten verzoeken deze bevoegdheid over te nemen. Dit kan doelmatig zijn in geval een industrieterrein in meerdere gemeentes ligt en/of als op het industrieterrein veel complexe bedrijven gevestigd zijn, waarvoor de provincie het bevoegd gezag is.

Lawaaisporten zijn alleen toegestaan op bestaande hiervoor bestemde locaties. Nieuwe locaties of uitbreiding van bestaande locaties zijn alleen mogelijk, indien door verplaatsing van een bestaande locatie de overlast voor de omgeving vermindert en/of lawaaisporten dan wel gemotoriseerde luchtsporten beter worden geconcentreerd. Voor modelvliegtuigterreinen geldt, als uitzondering hierop, dat nieuwvestiging mogelijk is als het terrein ver genoeg afligt van de Zeeuwse Natuurnetwerk (uitgezonderd binnendijken, bloemdijken en faunadijken).

Een opkomende vorm van geluidhinder, die lijkt toe te nemen, vormt laag frequent geluid (LFG), wat mogelijk in de toekomst meer aandacht gaat vragen. Als mogelijke bron hiervan kunnen worden aangemerkt: scheepvaart, luchtvaart, windmolens en diverse installaties, zoals grote ventilatoren, transformatoren, warmtepompen en elektromagnetische velden. Op dit moment zijn er nog geen wettelijke normen voor laag frequent geluid. Wel zijn er diverse richtlijnen. Zeeland streeft naar een situatie waarbij er ook voor laag frequent geluid een normstelsel is en er zo weinig mogelijk klachten zijn. Voor dit specifieke onderdeel van geluid wordt ook verwezen naar de aparte bouwsteen LFG.

Stiltegebieden.

In het Omgevingsplan Zeeland 2018 zijn milieubeschermingsgebieden aangewezen waar stilte als belangrijke waarde van belang is. Deze gebieden komen overeen met de natura 2000 gebieden. Voor de milieubeschermingsgebieden gelden de in de Omgevingsverordening opgenomen richtwaarden en

gedragsregels om verstoring van de rust en stilte te voorkomen. De regels zijn aangepast aan de huidige verstoring, zodat bestaande activiteiten maar ook nieuwe mogelijk zijn en blijven. In de nieuwe omgevingsverordening zal opnieuw het onderwerp stilte en de bescherming daarvan in bepaalde gebieden bekeken worden en als waarde van provinciaal belang betekenis moeten krijgen.

Externe veiligheid

De provincie richt zich op het voorkomen van ongevallen door het zoveel mogelijk beperken van risico's waaraan burgers worden blootgesteld die verbonden zijn aan de opslag, productie, bewerking van gevaarlijke stoffen.

Rondom en in het stedelijk gebied zijn er verschillende risicobronnen, zoals chemische bedrijven, opslagen van gevaarlijke stoffen, aardgasleidingen en LPG-tankstations. Ook is er een transportroute gevaarlijke stoffen. Tegelijk zijn er in het stedelijk gebied een groot aantal (zeer) kwetsbare objecten, zoals woningen, scholen, ziekenhuizen, tehuizen, hotels.

Rond twee bedrijfsterrinen, waarop BRZO bedrijven zijn gevestigd, is een veiligheidscontour, vastgesteld. Voor het Sloegebied in 2012 en voor het industriegebied DOW, Mosselbanken en Logistiek Park in 2016. Binnen deze veiligheidscontouren kunnen zich bedrijven vestigen met risico's op brand- en explosiegevaar en emissies van gevaarlijke gassen. Vestiging van deze bedrijven binnen de veiligheidscontour mag niet leiden tot nieuwe saneringssituaties voor externe veiligheid buiten deze veiligheidscontour.

Hoewel er momenteel geen saneringssituaties bestaan vanwege externe veiligheidsrisico's, kan er lokaal wel sprake zijn van een verhoogd groepsrisico. Met inwerkingtreding van de Omgevingswet en de modernisering omgevingsveiligheid zullen rond BRZO- en Bevi bedrijven aandachtsgebieden voor explosie- en brandgevaar en gevaar voor het vrijkomen van gevaarlijke gassen berekend worden. Deze zgn. brand- en explosieaandachtsgebieden moeten in een aantal gevallen door gemeentes als brand- of explosievoorschriftengebied worden opgenomen in hun Omgevingsplan, danwel op een andere wijze kenbaar worden gemaakt. Voor voorschriftengebieden geldt dat bij nieuwbouw brand- en/of explosiewerende maatregelen moeten worden getroffen. De provincies kunnen instructies opnemen in de omgevingsverordening hoe om te gaan met deze aandachtsgebieden.

Door ontwikkelingen in het industriegebied Vlissingen-Oost is er een dreigende overschrijding van het risicoplafond voor het basisnet spoor, op het baanvak Sloehaven-Rosendaal

De provincie wil transport van stoffen door middel van buisleidingen bevorderen. Daarbij gaat het om zowel regionale initiatieven als om de aansluitingen en gebruik van het landelijke en transnationale netwerk van buisleidingen. Hierbij geldt het bundelingsprincipe.

De grote transitie waar Nederland voor staat, zoals de energietransitie en de transitie naar een circulaire economie kunnen ook nieuwe risico's voor externe veiligheid opleveren. Hierbij kan men denken aan nieuwe energiedragers als waterstof en accu's. Ook kunnen als gevolg van klimaatverandering mogelijk gebieden, waar BRZO-bedrijven liggen overstromingsgevoeliger worden.

Hoewel kerncentrales formeel niet onder het hoofdstuk externe veiligheid horen, is het toch van belang om aandacht hieraan te besteden in deze bouwsteen. In de enquête van de GGD uit 2016 worden kerncentrales (Borssele en Doel) genoemd als reden om van grote bezorgdheid in Zeeland. Het is van belang om de veiligheid te blijven waarborgen. De provincie heeft hier echter niet direct zeggenschap over.

Afval/grondstoffen

Innovatie en circulaire economie zijn rode draden voor economisch beleid (coalitieakkoord). Zeeland wil topregio zijn op biobased economie. Zeeland wil graag bijdragen aan de landelijke ambitie: Nederland circulair in 2050 (en 50% circulair in 2030). Dit betekent grondstoffenneutraal: Alle materialen blijven in een kringloop; er ontstaat geen afval en gaan er geen kostbare grondstoffen verloren. Het grondstoffenakkoord richt zich op de sectoren bouw, biomassa/voedsel, maakindustrie, kunststoffen en consumptiegoederen.

Het huidige lineaire economische systeem put uit eindige (fossiele) grondstoffen en creëert afval. De circulaire economie behelst een economisch systeem waarin zoveel mogelijk kringlopen worden gesloten en zo min mogelijk afval wordt geproduceerd en producten gebaseerd op fossiele olie vervangen worden door producten die gemaakt zijn uit hernieuwbare grondstoffen.

Een volledig circulair systeem vraagt om een goed functionerende keten van ontwerp, productie, gebruik, inzameling en verwerken van reststromen naar nieuwe inzet van grondstoffen. Deze keten kent vele schakels en is op vele punten nog zwak en niet gesloten. Er zijn nog niet voldoende gesloten

kringlopen, er verdwijnen nog veel afvalstoffen/producten al dan niet illegaal naar het buitenland, bijvoorbeeld elektronische apparaten. Ketengericht afvalbeheer en samenwerking tussen marktpartijen in de keten kan leiden tot nieuwe oplossingen en innovaties. Het ultieme doel van recycling is om uit afvalstoffen grondstoffen te maken (grondstoffenrotonde of grondstoffenverbindingen).

Op dit moment is de huidige afvalwetgeving nog niet toegerust voor en werpt nog tal van belemmeringen op om een circulaire denkwijze in praktijk te brengen. Voorlopig zal het onderwerp afval daarom nog wel de aandacht vragen. Stortplaatsen, verbrandingsovens en andere afvalverwerkers zullen voorlopig nog nodig zijn. De provincie wil daarom in de komende jaren als tussenstap naar een volledige circulaire economie een afvalvisie ontwikkelen, die richting geeft aan een doelmatig afvalbeheer en aandacht heeft voor het (steeds verder) sluiten van de keten. In doelmatig beheer van afvalstoffen staat de voorkeursvolgorde voor omgaan met afvalstoffen uit de Wet milieubeheer en het LAP (Landelijk Afvalstoffen Plan) centraal. Deze voorkeursvolgorde is: preventie, voorbereiding hergebruik (hernieuwbare grondstoffen), recycling, andere nuttige toepassingen en als laatste veilige verwijdering (verbranden, storten of lozen). Bij vergunningverlening moeten de provincie rekening houden met het LAP. Het streven is om het afval dat in de provincie ontstaat ook binnen de provincie te verwerken (cq. hergebruiken/recyclen).

Door de relatief hoge energie- en grondstofkosten kunnen bedrijven uit West-Brabant, Zeeland en Vlaanderen moeilijk concurreren met industrieën buiten Europa. Naast een inzet op de reductie van energie- en grondstoffenverbruik is ook met verbindingen tussen bedrijven, om hergebruik van grondstoffen en energie mogelijk te maken, veel winst te behalen. Grote energie- en grondstof intensieve bedrijven in Zeeland, West-Brabant en Oost-Vlaanderen werken samen in het programma Smart Delta Resources (SDR). Provincie Zeeland, Impuls Zeeland en North Sea Port zijn partner. Door het realiseren van industriële symbiose projecten wordt de concurrentiepositie van de bedrijven versterkt en het energie- en grondstoffenverbruik beperkt.

Aan de invulling en de uitvoering van circulaire economie in Zeeland zal een aparte bouwsteen gewijd worden.

Stortplaatsen

Zeeland heeft nog een in gebruik zijnde stortplaats, stortplaats Noord- en Midden Zeeland. De komende jaren moet er nagedacht worden of Zeeland een eigen stortplaats wil behouden. Hiervoor is ook de medewerking van de exploitant voor nodig.

De stortplaats Koegorspolder zit in de eindfase van overdracht aan de provincie. De stortplaatsbeheerder heeft in de periode 2013/2016 de eindafdekking aangebracht. Vervolgens heeft de eindinspectie plaats gevonden op grond waarvan het definitieve nazorgplan (inclusief nazorgfonds) is opgesteld.

De Provincie zal sluitingsverklaring opstellen en tegelijkertijd zal de eigendom van de stortplaats worden overgenomen. De vergunning in het kader van de Wet Milieubeheer zal op naam van de Provincie komen. Daarna zal de Provincie organisatorisch, financieel en bestuurlijk verantwoordelijk zijn voor de eeuwigdurende nazorg van de stortplaats. Beheer en onderhoud van deze stortplaats zal aandachtspunt van de provincie blijven. Het gebruik van gesloten stortplaatsen is geregeld in de omgevingsverordening. In 2020 wordt er een zonnepark gerealiseerd.

Luchtvaart

Op 1 november 2009 is de Regelgeving Burgerluchthavens en Militaire luchthavens (RBML) in werking getreden. De provincies hebben daarmee de rol van bevoegd gezag (vergunningverlening / handhaving e.d.) voor alle luchthaventerreinen, behalve voor de luchthaventerreinen van nationaal belang en militaire luchthavens overgenomen van het Rijk.

Voor de provincie Zeeland geldt, dat door het ontbreken van luchthaventerreinen van nationaal belang, de provincie bevoegd gezag is voor alle luchthaventerreinen binnen Zeeland. Het Rijk blijft verantwoordelijk voor de luchtvaartveiligheid (interne veiligheid en beveiliging van de luchthaven) en beheer en gebruik van het luchtruim. Zodra een vliegtuig los is van de grond houdt de bevoegdheid van de provincie op.

Voor luchthavens die meer dan twaalf dagen per jaar worden gebruikt, is een luchthavenbesluit of een luchthavenregeling van de provincie nodig. Een luchthavenbesluit is nodig als er milieueffecten (geluid en externe veiligheid) buiten het luchthaventerrein zijn. In een luchthavenbesluit worden onder meer grenswaarden (gebruiksruimte) opgenomen en wordt vastgelegd wat het luchthavengebied is – het feitelijke luchthaventerrein – de gebieden waar beperkingen gelden voor het gebruik van de ruimte in verband met de geluidsbelasting en externe veiligheidsrisico's (het beperkingengebied) en het gebied met hoogtebeperkingen voor objecten.

Als dat niet het geval is, is een luchthavenregeling nodig. Voor terreinen die slechts incidenteel gebruikt worden als start- of landingsterrein is een ontheffing voor tijdelijk en uitzonderlijk gebruik, een TUG-ontheffing, nodig.

Vliegveld Midden-Zeeland is als regionaal vliegveld belangrijk voor recreatie, de economie en werkgelegenheid. Hiervoor is een luchthavenbesluit genomen. Dit vliegveld geeft ruimtelijke hoogtebeperkingen als gevolg van aan- en afvliegroutes en beperkingen vanwege geluid en externe veiligheid. In verband met een toename van het aantal helikoptervluchten ten behoeve van het onderhoud van de windmolenparken voor de kust van Borsele is een wijziging van het huidige luchthavenbesluit in voorbereiding.

Naast dit vliegveld zijn er nog een aantal helikopterhavens, waarvoor ook een luchthavenbesluit nodig is, en een tweetal zweefvliegvelden (Burgh Haamstede en Axel) die onder een luchthavenregeling vallen.

De provincie streeft naar behoud en continuering van bestaande luchtvaartterreinen binnen de voor deze luchthaventerreinen geldende besluiten en/of regelingen. Er worden geen mogelijkheden geboden voor nieuwvestiging van luchthaventerreinen waarvoor een luchthavenbesluit moet worden afgegeven. Gemotoriseerde luchtsporten zijn in principe alleen toegestaan op bestaande hiervoor bestemde locaties.

Het Rijk is gestart met een traject voor herziening van de luchtruimindeling en daarnaast een nieuwe beleidsvisie, de Luchtvaartnota 2020 – 2050. De eventuele gevolgen hiervan voor de provincie zijn op dit moment nog niet in beeld.

Licht en duisternis

Duisternis is een kwaliteit die in Zeeland nog aanwezig is en gewaardeerd wordt door recreant en bewoner. Deze duisternis staat steeds meer onder druk. Daar waar mogelijk zal de provincie als bevoegd gezag erop toezien dat bij grootschalige lichttoepassingen bij industrie en kassencomplexen de best beschikbare technieken worden toegepast. De provincie wil gebieden aanwijzen waar duisternis als waarde voor de mens van belang is. De provincie zal vragen aan de gemeentes om bij ontwikkelingen en vergunningverlening rekening te houden met deze waarde.

Bronnen:

Algemeen:

- Atlas leefomgeving, omgevingsplan 2018 en MER, Omgevingsbalans, milieuprogramma 2018-2022, jaarverslagen, Zeelandscan, Volwassenenmonitor GGD Zeeland

Geluid:

- EU geluidbelastingkaart en monitoring geluidzones bedrijventerreinen.
- Kaart stiltegebieden. Deze gebieden zijn vooral gelegen in de Natura 2000 gebieden. Beleidsnota natuurwetgeving
- RUD
- meerdere referenties m.b.t. LFG

Lucht:

- Actuele situatie lucht. Landelijke monitor incl. kaarten RIVM. GCN.
- RUD.
- Infomil: <https://www.infomil.nl/onderwerpen/lucht-water/luchtkwaliteit/regelgeving/wet-milieubeheer/beoordelen/grenswaarden/>
- SLA: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2019/07/02/hoofdlijnenbrief-schone-lucht-akkoord>
- SLA: <https://www.infomil.nl/onderwerpen/lucht-water/luchtkwaliteit/thema%27schone-lucht-akkoord/>

Externe veiligheid

- Risico-kaart.
- Monitor BRZO bedrijven.
- Veiligheidscontour bij bedrijventerreinen en 10-6 contouren plaatsgebonden risico's?
- RUD en DCMR

Luchthavens

- Kaart beperkingengebied luchthaven Midden Zeeland.

<p>Bodem en stortplaatsen - 't Zeeuws Bodemvenster - RUD</p> <p>Licht en duisternis - Natuurvisie</p>	
<p>Trends & Ontwikkelingen</p> <p>De volgende algemene maatschappelijke ontwikkelingen zijn van belang voor dit onderwerp.</p> <p><u>Energietransitie.</u> Grotere inzet op duurzame energie zorgt ervoor dat de lucht schoner wordt. Ook zal er minder geluidhinder zijn als gevolg van wegverkeer. Geluid als gevolg van installaties en (warmte) pompen, veelal LFG, zal mogelijke toenemen. Tevens zullen door toename gebruik van zeldzame grondstoffen en gebruik en productie van (gevaarlijke) nieuwe stoffen voor de energievoorziening andere milieuproblemen kunnen ontstaan, bijvoorbeeld EV-problemen als gevolg van opslag van energie in bijv. accu's en nieuwe energiedragers, zoals waterstof. EV als gevolg van wiekafslag of breuk bij windmolen kan ook een item zijn. Daarnaast kunnen bijvoorbeeld bij het recyclen van bepaalde soorten accu's, batterijen en zonnepanelen na einde van hun levensduur problemen optreden. Tot slot zijn er veel schaarse grondstoffen nodig.</p> <p><u>Klimaat CO₂ reductie.</u> Er is een sterke correlatie tussen schone lucht en minder broeikasgassen. Maatregelen voor het verminderen van de CO₂ uitstoot kunnen bijdragen aan het behalen van de doelen voor luchtkwaliteit. Bijvoorbeeld alternatief vervoer en verschoning van het wagenpark. Maatregelen in het openbaar vervoer en een snelle verbetering van de laadinfrastructuur kunnen positief bijdragen.</p> <p><u>Circulaire economie.</u> Het doel is om in 2050 een volledige circulaire economie te hebben. Hiervoor is een transitie nodig in denken en gedrag bij productie en verwerking van producten. Deze gaat langzaam. Verwerking van afvalstoffen anders dan hergebruik en recycling zal nog lange tijd nodig blijven is de verwachting. Een volledig circulaire economie, zonder verdere uitputting van de aarde, zal moeilijk te realiseren zijn als het doel blijft dat de wereldeconomie op de huidige wijze blijft groeien, dan zullen er toch steeds nieuwe grondstoffen nodig zal hebben.</p> <p><u>Klimaatverandering (o.a. extreme neerslag en hitte).</u> Overstromingsrisico's met gevolgen voor bedrijven die buitendijks liggen. Mogelijk zijn er extra maatregelen nodig voor BRZO-bedrijven. Daarnaast zal de beschikbaarheid van voldoende en zoet water steeds belangrijker worden.</p> <p><u>Technologie</u> Technologische ontwikkelingen gaan snel. Voor de oplossing van milieuproblemen wordt vaak verwezen naar technologische ontwikkelingen. Alhoewel dit deels waar is, moeten deze zich vaak nog eerst bewijzen in de praktijk. Preventie van milieuproblemen heeft de voorkeur, gevolgd door bronmaatregelen. Wat betreft het beperken van milieuvuiling door het toepassen van technologische oplossingen is de afgelopen jaren een verschuiving te zien van best beschikbare technieken (BBT) naar uiteindelijk clean technology (cleantech).</p> <p><u>Digitalisering, gebruik data, gebruik drones.</u> Gebruik slimme sensoren, data, drones etc. zorgen er steeds meer voor dat de belasting voor het milieu verfijnder en op afstand meetbaar en controleerbaar wordt. Hiervoor zullen steeds snellere netwerken nodig zijn. Op dit moment is de uitrol van 5G een hot item. De gevolgen voor de gezondheid van de straling worden hiermee weer actueel. De vraag naar het zoeken en aanwijzen van stralingsvrije plekken zal toenemen. Aan straling is een aparte bouwsteen gewijd.</p> <p><u>Economie.</u> Steeds meer zal de nadruk op duurzaamheid komen te liggen. Maatschappelijke ontwikkelingen vragen hierom. Op de langere termijn zal de op olie gebaseerde industrie vervangen worden door de biobased economie. Er zal schaarste aan grondstoffen ontstaan, waardoor de circulaire economie meer noodzaak wordt. Het gevolg is dat er een heel nieuw soort bedrijvigheid zal ontstaan, met een heel eigen infrastructuur.</p> <p><u>Deregulering.</u> Meer wordt overgelaten aan de verantwoordelijkheid van bedrijven zelf. Vergunningen worden steeds meer vervangen door algemene regels en bevoegdheden gaan steeds meer naar de gemeentes. Het stellen van minimaal te halen milieudoelen zal steeds noodzakelijker worden. Regelgeving is niet voldoende.</p> <p><u>Actuele en nieuwe milieuproblemen.</u> Microplastics, ZZS, emissie lachgas, toename laag frequent geluid, drugs(afval)dumpingen, medicijn- en/of drugsresten in afvalwater etc. Veel van deze milieuproblemen zijn vaak lange tijd onzichtbaar, waardoor deze tot maatschappelijk problemen kunnen leiden, wanneer deze (plots) bekend worden.</p> <p><u>Citizen science/burgerparticipatie.</u> Mensen willen steeds meer zelf invloed kunnen uitoefenen op hun eigen leefomgeving. Men wil een gezonde en veilige leefomgeving. Bijvoorbeeld voor het milieucompartiment lucht leveren projecten zoals Samen meten aan Luchtkwaliteit en Citizen Science, kennis en bewustwording. De verbinding tussen mensen is een bijkomend positief aspect. Het is een belangrijk onderdeel van de aanpak, zeker in dossiers als houtstook en de invloed van gedrag op de</p>	<p>Belangrijkste bronnen vermelden: Rapporten, websites, databases, namen experts.</p>

<p>leefomgeving. Het belang van burgerbetrokkenheid en burgerparticipatie zit ook in het creëren van draagvlak en stimuleren van nieuwe oplossingen.</p> <p><u>Draagkracht natuur en ruimte komt in geding.</u> De druk op de natuur door economische ontwikkelingen neemt alsmaar toe. Economie en natuur gaan steeds meer botsen. Denk aan de stikstofproblematiek. Daarnaast is aan elk stukje ruimte een functie toebedeeld. Er is geen schuifruimte meer. De ontwikkeling van de ene functie gaat ten koste van een andere.</p> <p><u>Gezondheid.</u> Het thema gezondheid gaat een steeds belangrijker rol spelen in de relatie tot de leefomgeving. Gezondheidsbelastende milieuhinder wordt steeds minder geaccepteerd.</p>	
<p>Ambitie 2050</p> <p>Dit betekent:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <u>Energie</u> wordt volledig duurzaam opgewekt. De olie georiënteerde economie is bijna volledig vervangen door een circulaire economie, gebaseerd op duurzame energiebronnen. Het streven is een CO₂ reductie van 95 %. Dit betekent dat ook bedrijven volledig duurzaam en circulair werken. - <u>Luchtkwaliteit</u> voldoet ruim aan de WHO normen. Luchtverontreiniging als gevolg van verkeer en productieprocessen zal zijn afgenomen. Er zijn goede afspraken gemaakt met omliggende landen, o.a. met België. - <u>Bodem en water:</u> De bodem (zowel ondergrond als bovengrond) wordt erkend als belangrijke drager van alle economische ontwikkelingen en als leverancier van materialen en water. De kwaliteit van bodem en water is goed. - <u>Gezondheid</u> staat centraal in het milieubeleid. De huidige milieunormen zijn niet per definitie beschermend voor de gezondheid. De beschikbare wetenschappelijke kennis wijst erop dat een verdergaande verbetering van het milieu (vooral lucht en geluid) extra gezondheidswinst kan opleveren. Een wellbeing economy, waar gezondheid (of wellbeing) het uitgangspunt is, wordt de norm. - <u>Afval:</u> Er bestaat geen afval meer. De economie is volledig 100 % circulair ingericht. Dat wil zeggen grondstoffenneutraal. Bij het ontwerp van producten en in de verdere keten van gebruik t/m verwerking staat het terugwinnen en hergebruiken van waardevolle grondstoffen centraal. Op de langere termijn zullen producten gebaseerd op fossiele olie vervangen worden door producten die gemaakt zijn uit hernieuwbare grondstoffen. - <u>Geluid:</u> Door meer elektrisch vervoer en bedrijfsprocessen zal geluidhinder als gevolg van verkeer en bedrijven gedaald zijn, met minder overlastsituaties tot gevolg. De WHO-geluidnormen worden gehaald en de wettelijke normen worden strikt gehanteerd. Voor laag frequent geluid is ook een norm geformeerd en door meer aandacht hiervoor is deze vorm van geluid sterk afgenomen. Daar waar mogelijk zet de provincie een stapje extra. Stille heeft een belangrijke waarde. - <u>Externe veiligheid</u> is volledig onder controle. Als gevolg van andere duurzamere productieprocessen en brandstoffen voor vervoer zullen de risico's op de omgeving vanwege een explosie, gaswolk of brand afnemen. Risico's van nieuwe energiedragers en alternatieve grondstoffen zijn in beeld gebracht. - <u>Licht en duisternis:</u> In de provincie zijn gebieden aangewezen waar duisternis als waarde van belang is. - <u>Cleantech:</u> toepassen cleantech maatregelen is gemeengoed en standaard in vergunningen opgenomen. - Geen <u>Zeer Zorgwekkende Stoffen</u> (ZZS) meer in het milieu. De productie vindt plaats op basis van Safe by design en is volledig biobased. - <u>Nullozingen:</u> Nullozingen zijn de norm. - <u>Straling:</u> In de provincie zijn enkele zogenaamde witte plekken aangewezen waar mensen die gezondheidsschade ondervinden van straling kunnen verblijven. <p>Wat is er anders dan nu en wat is gelijk gebleven?</p> <p>Anders:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Door inzet op volledige elektrificatie van productieprocessen, verkeer en vervoer en verwarming van woningen, maar ook door toename robotisering, automatisering en dataverkeer zal de vraag naar elektriciteit enorm toenemen, ondanks alle energiebesparingen. Het gevolg is dat de inrichting en het gebruik van de ruimte veel meer dan nu gedomineerd zal worden door decentrale (duurzame) energie-opwekking. Dit heeft visuele milieuvervuiling tot gevolg. - Geluidhinder zal voor een grotere deel voortkomen uit toename van organiseren evenementen en toerisme, minder uit verkeer en industrie/bedrijven. LFG geluid is erkend en is aangepakt. - De stikstofproblematiek vereist maatregelen ter compensatie van de stikstof uitstoot door het toepassen van extra stikstof vasthoudende maatregelen, zoals extra natuur en/of bos. - Mens en omgeving worden geconfronteerd met nieuwe milieuproblemen die er nu nog niet zijn. 	

- ZZS zullen uit gefaseerd zijn in de productieprocessen. Chemische producten zullen steeds meer vervangen worden. Biobased en circulaire producten zijn de norm.
- Als we echt naar 95 % CO₂ reductie willen en over willen gaan naar volledige circulaire economie in 2050 dan zal dit een grote verandering betekenen van wonen/werken en inrichting van de ruimte.
- Er wordt een beweging gemaakt, zoals die van een wellbeing economy, waar gezondheid (of wellbeing) het uitgangspunt is. Anders dan nu waar het economisch belang van het uitgangspunt is.

Gelijk:

De druk op de fysieke leefomgeving (ruimte) zal onverminderd groot zijn en vragen om goede keuzes.

Is de ambitie voor heel Zeeland gelijk, of zijn er verschillen?

In principe is de ambitie in heel Zeeland gelijk. Daar waar noodzakelijk en mogelijk zal er differentiatie in (onderdelen van de) ambities worden aangebracht. Te denken valt aan havens en industrieterreinen, daar waar deze aan woonkernen raken.

Wat is het effect van de hiervoor beschreven trends en ontwikkelingen op deze ambitie?

De trends en de ontwikkelingen gaan voor een deel in de goede richting naar een schonere en duurzamere wereld. De trends en ontwikkelingen zullen echter waarschijnlijk ook enkele niet voorziene effecten kunnen hebben, die invloed (afgewenteld) op het milieu hebben. Dit zal zo blijven als de meerwaarde van een gezonde en schone leefomgeving, die niet altijd in monetaire waarden uitgedrukt kan worden, niet meegenomen wordt bij bestuurs-, bedrijfs- en beleidsmatige vraagstukken. Hierop moet men altijd bedacht zijn. Het PBL heeft in 2018 berekend dat de milieuschade die Nederland oploopt door de uitstoot van schadelijke stoffen jaarlijks 31 miljard euro beslaat, wat gelijkstaat aan 4,5 procent van het bruto binnenlands product (BBP). Milieuschade wordt niet meegenomen in het BBP.

Tussendoel voor 2030

Wat is het beoogde tussenresultaat in 2030?

- er is 49 % CO₂ reductie behaald
- de Zeeuwse economie is 50 % circulair.
- op weg naar de WHO geluidnormen en er zijn normen geformuleerd voor LFG.
- op weg naar WHO luchtnormen
- BBT worden losgelaten en er wordt toegewerkt naar cleantech maatregelen
- nieuwe ZZS worden niet meer ontwikkeld en op de markt gebracht.
- strategisch provinciebreed VTH beleid is volledig geaccepteerd.
- een level playing field in de hele provincie
- gezondheid en milieu staan centraal bij maatschappelijke ontwikkelingen
- risico's van nieuwe energiedragers en alternatieve grondstoffen zijn in beeld gebracht.

Is een wijziging van het beleid nodig om dit doel te bereiken?

Er is niet specifiek een wijziging in de doelstellingen van het milieubeleid nodig. Het beleid zal wel minder regelgericht, maar meer outcome gericht zijn. Milieu en gezondheid zullen integraal en op een gelijk niveau meegenomen moeten worden in samenwerking met andere beleidsterreinen. De omgevingsvisie is hiervoor een mooi startpunt.

Welke opties zijn er om dit resultaat te behalen?

Allereerst is het van belang in alle andere thema's en onderwerpen waar de provincie aan werkt, het onderwerp milieu integraal en volwaardig meenemen en op gelijkwaardig niveau behandelen. De Provincie Zeeland heeft via diverse sporen invloed op het terugdringen van emissies om een verwaarloosbaar risiconiveau te bereiken. Deze zijn weer afhankelijk van de mate van invloed die de provincie heeft. Deze kunnen opgehangen worden aan de 4 rollen die de provincie heeft.

1. De provincie als normsteller en kadersteller. De provincie is initiatiefnemer, geeft richting, stuurt en informeert vanuit de eigen wettelijke taken.
2. Gebiedsgerichte regisseursrol en kwaliteitsbewaker: De ondernemende provincie. De provincie heeft de regie en vormt de verbindende schakel binnen de ketensamenwerking in relatie tot eigen taken.
3. Stimulerende rol. De provincie als katalysator van processen en verbinder.
4. Kennismakelaar en vindingrijke partner. De inspirerende provincie. De provincie faciliteert, werkt samen en verbindt. Hier betreft het een initiatief van buitenaf. De provincie neemt op basis van gelijkwaardigheid deel aan projecten. Innovatie krijgt hierbij de ruimte.

Welke optie heeft de voorkeur en waarom?

<p>De voorkeur gaat uit naar samen en op een faciliterende en stimulerende wijze met andere partijen op een gelijkwaardige niveau werken aan een initiatief of ontwikkeling. Daarnaast zal de provincie in voorkomende gevallen ook als normsteller en kwaliteitsbewaker voor het grondgebied van Zeeland blijven optreden.</p>	
<p>Uitvoering</p> <p><u>Welke partijen zijn nodig om de voorkeursoptie te realiseren en welke instrumenten kunnen daarvoor worden ingezet?</u> Bedrijven, RUD en DCMR, VRZ, andere overheden, Havenbedrijf, GGD, maatschappelijke organisaties, inwoners Zeeland. De instrumenten zijn reguleren, stimuleren, faciliteren, goede voorbeeld geven.</p>	
<p>Raakvlak met andere onderwerpen</p> <p><u>Welke onderwerpen uit andere bouwstenen zijn nauw verweven met dit onderwerp?</u> Milieu (facetbeleid) maakt in feite een integraal en vast onderdeel uit van alle andere onderwerpen. De volgende bouwstenen kunnen specifiek genoemd worden, waar milieu zeker aan de orde moet komen. - Bodem en archeologie (ZZS), circulaire economie (grondstoffen/afval), Transport en infrastructuur (Geluid, lucht, luchtvaart), straling (lucht, geluid), water (ZZS), arbeidsmarkt en economie (bedrijven), natuur en biodiversiteit (stille/licht/stikstof), gezondheid (alle thema's), landbouw (stikstof, geur, bestrijdingsmiddelen), wonen (lucht, geluid), laag frequent geluid (geluid) en straling.</p> <p><u>Wat is het effect van de voorkeursoptie op deze andere onderwerpen?</u> De voorkeursoptie heeft als effect dat milieu meer dan nu toe op een gelijkwaardige wijze, integraal en in samenhang zal worden meegenomen in de andere bouwstenen.</p> <p><u>Zijn er dilemma's/knelpunten?</u> Milieu is, net als gezondheid, facetbeleid. Dit betekent dat het milieubeleid voor het halen van doelen vrijwel altijd afhankelijk is van de wijze waarop en de mate waarin andere beleidsterreinen milieu (integraal) meenemen bij nieuwe ontwikkelingen. Maar daar tegenover staat dat het beleidsterrein milieu ook andere beleidsterreinen nodig heeft en tijdig moet informeren over en betrekken bij de uitvoering van het eigen programma. De hoge milieuambities vormen de inzet van milieu vooraf bij de integrale afwegingen. Een dilemma/knelpunt hierbij vormt de relatie tussen economie en milieu, waarbij het van belang is om milieu niet alleen grote aandacht te geven bij economische voorspoed, maar milieu als vanzelfsprekend onderdeel van economie te zien. Vooral niet zichtbare milieuproblemen kunnen op termijn voor problemen zorgen, denk aan de luchtkwaliteit, CO2-uitstoot en nu de stikstof en PFAS problematiek. Het is goed om aan de voorkant meer rekening te houden met milieu, te kiezen voor oplossingen die meerdere doelen dienen en koppelkansen te benutten. Het grootste dilemma is hoe de verschillende transities die nodig zijn in ruimte, tijd en geld op elkaar aan te laten sluiten.</p>	